

in de theologie over deze beide attende opmerken reeks artikelen.

schrijft Kraemer nergens zoo tuk, waarin hij zijn theologisch

elijk geworden, alisme" bedoelt. iemer met deze bijbel ons geen isel van waar Gods openbaardus met Kraemer grip, waarover n. er eens, dat de is, maar Kraemer hij gaat be die ons in den systematisch gef ethische voor Kraemer haalt ande, (doch mi ing van de ver n neigende) uit-Christ, non des concludeert op openbaring" en niet alleen zelf le theologische transcendentie creatio ex nihilo omen irrelevant te meenen, dat of niet-eenwig lost zal moeten

m scholastieke, phie beïnvloede schijnt over het telijk geloof met e kennis in ver tegen gnosis en omt hij er toe openbaring een an het geloof disastrous mis of" te noemen, het geloof ook an „geloofskennatistische uiteen stering niet op geopenbaarde zien. Het won van het geloof Integendeel. De nder der open uit. De open schijnt aan te openbaart God mensch (hij ver ar wanneer Jo- vader heeft ver alth. 11:27 e.a.), alleen. Wij kun n, al is dit ken zoosals vanzelf in wanneer het te openbaren, van dezen open te getuigen (bl skennis ook in t een systema le zonde is, die jk omringt" (bl ook vervallen, r de incarnatie, t geloof alleen, is en over het „zonde" in de el is overigens g als Barth, die en „dogmatiek" oord wil weten, ker „dogmatiek" Kuiper en Ba- naar dia- schijnt er niet tematisering te

opbouwen van in tenminste het 65, en de moge- bel kan worden met de data van identificeerd bl. et construeeren aan in het voor aan den mensch ijke ethiek, zegt er van de gung- en is de bijbel val ze geen uit- gramma's (het- Kraemer eens

zijn), maar zelfs kunnen die, volgens Kraemer, niet uit den bijbel worden afgeleid (bl. 93). Het Koninkrijk Gods is transcendentiaal, supra-historisch (bl. 93, 94) en van een „christelijke" politiek, een „christelijke" sociologie, een „christelijke" staat of maatschappij e.d. mogen wij dus volgens Kraemer niet spreken (bl. 93, 98, 99). Ook bevat het Nieuwe Testament volgens hem geen vaste, voor alle tijden geldende voorschriften voor het politieke, sociale, culturele en economische leven (bl. 93, 95), al verzacht hij later (bl. 96) dit „no" van bl. 93 tot een „very rarely". De Apostelen waren kinderen van hun tijd en hielden zich aan de meeningen van hun tijd (bl. 96, 97) en de welbekende verzen van Rom. 13 over het gezag van de overheid bijv. mogen wij niet als onveranderlijke principes voor een politieke ethiek beschouwen (bl. 97). „If used to day", zegt Kraemer, „they need radical rethinking" (bl. 98). De ethische uitspraken van den bijbel bevatten wel allerlei suggesties voor ons (bl. 98), maar zijn geen voor alle tijden geldende voorschriften. Het zijn alle „tijdelijke oplossingen", die alleen golden voor den tijd, waarin ze gegeven werden. Het zijn geen „objectieve waarheden", die wij kunnen „weten", maar dynamische woorden Gods, die nooit statisch zijn vast te leggen. Wij kunnen daaruit geen „christelijke ethiek" opbouwen, doch moeten van oogenblik tot oogenblik zelf beslissen in de concrete situatie van ons leven (men denke aan Barth's „Gebot der Stunde").

Hoeveel behartigingswaardige en juiste opmerkingen Kraemer in dit derde hoofdstuk ook maakt over de theocentriciteit van de ethiek, over de vrijheid van den Christen, over de noodzakelijkheid van het telkens weer zelfstandig beslissen van den geloovige, over de verwerpelijheid van alle legalisme etc., waarmee wij ons van harte kunnen vereenigen, als geheel is dit hoofdstuk, vooral voorzover het op de ethiek betrekking heeft, voor ons toch niet acceptabel, omdat het, hoezeer ook aandringend op een „terugkeer tot den bijbel", ons den bijbel feitelijk ontnemt als het boek, waarin God ons Zijn voor alle tijden geldende principia heeft gegeven voor ons ethische leven, en waaruit een christelijke ethiek is op te bouwen. Kraemer's „bijbelsch realisme" brengt m.i. de hindende kracht van Gods openbaring voor het ethische leven ten offer aan het actuele spreken van den soeverainen God in de concrete situatie van het oogenblik. Bovendien brengt de overaccentueering van het transcendentiaal karakter van het Christendom Kraemer tot een verwerping eener positieve realisering van het Koninkrijk Gods in deze wereld, die misschien in overeenstemming is met Kraemer's opvatting van het „bijbelsch realisme", maar die o.i. niet in overeenstemming is met de tekening, die de Heilige Schrift ons geeft van het Koninkrijk Gods en met de eischen, die God ons stelt voor het leven in deze wereld, met name ten aanzien van een christelijke cultuur, wetenschap, staat, maatschappij etc.

Het ligt niet in onze bedoeling de onjuistheid van Kraemer's opvattingen, die vrijwel geheel aan Barth en Brunner zijn georiënteerd, hier nader aan te loonen. Dat is elders (voor zoover het Barth en Brunner betreft) door meer bevoegde schrijvers reeds geschied. ¹⁾ Bovendien ligt het in de bedoeling te gelegenheid in deze rubriek het vraagstuk van Barthianisme en zending nog eens afzonderlijk te behandelen. Alleen wijs ik er hier op, dat evenals Kraemer in het eerste deel van dit derde hoofdstuk (over het geloof) blijkaar vergeet, dat er ook „geloofskennis" mogelijk is, en dat de geloovige de openbaring Gods in systematisch verband kan brengen, zonder dat daardoor het geopenbaarde zijn karakter van mysterie verliest, hij in dit tweede gedeelte (over de ethiek) er niet aan schijnt te denken, dat alle wetsethiek nog geen casuïstiek of legalisme is, en dat de geloovige, die de in Gods Woord gegeven richtlijnen voor het ethische leven in systematisch verband brengt en daarnaar leeft, niet de vrijheid van den Christen verliest of legalistisch zich bindt aan „dooze voorschriften", maar als vrijgemaakt kind van God vrijwillig gehoorzaamt aan de eischen van den levenden God, die in Zijn Woord Zijn voor alle tijden geldende ethische Principia gaf. Mede door de opvolging dezer geboden wordt de heerschappij van Christus over alle terreinen des levens gerealiseerd in het Koninkrijk Gods op deze aarde.

Met een woord van groote waardeering voor het boek van Kraemer ben ik deze artikelenreeks begonnen. Ik handhaaf dat ook ten volle. Kraemer gaf ons een buitengewoon belangrijk boek, dat met profetische kracht optreedt tegen alle humanisme en relativisme in de internationale zendingswereld, en dat met hartstochtelijke maar beheerschte bewogenheid telkens weer zijn oproep doet

¹⁾ Ik noem hier b.v. C. G. Berkouwer „Karl Barth" (Hoofdstuk V over „Karl Barth en het Christelijk leven"); H. Dooyeweerd, „De Wetbeschouwing in Brunner's boek „Das Gebot und die Ordnungen" in „Anti-Rev. Staatk.", Driem. org. 1935, bl. 1 vv.; id., „De wijsbegeerte der wetsidee", I, bl. 487 vv.; id., „Barth en Brunner en het Staatkundig leven", 1936; H. Colijn „Saevius Transquillus in undis", bl. 68 vv.; K. Schilder „Jezus Christus en het Cultuurleven" (in „Jezus Christus en het menschenleven", Culemborg, 1932); G. Brillenburg Wurth „De Christelijke vrijheid" (inzonderheid bl. 66 vv.).

hooren om terug te keeren tot de allereerste beginselen van Gods Woord bij het bespreken van de actuele zendingsvraagstukken van heden. Ook geeft het ons een helder inzicht in de geestelijke wereld van heden, inzonderheid waar het de niet-Christelijke levenssystemen betreft, waarvoor wij den auteur van harte dankbaar zijn.

Toch eindigen wij met critiek. En met hoeveel beschroomdheid (begrijpelijk tegenover zulk een groot werk als Kraemer ons gegeven heeft) wij deze critiek ook hebben neergeschreven, toch handhaven wij deze ook ten volle. Zij betref niet de details, maar de hoofdzaken, de principiële richtlijnen en dogmatisch-ethische praemissen, die Kraemer's geheele werk beheerschen. En deze juist bleken voor ons grotendeels niet aanvaardbaar.

Prof. Kraemer zal ons deze critiek niet euvel duiden. Hij spaart in zijn werk ook de critiek niet, maar oefent ze met profetische scherpte naar links en naar rechts. Een critische bespreking kan hem niet anders dan welkom zijn. Zij doet onze waardeering en bewondering ook niet te niet.

Wij zijn dankbaar dit voor ons denken en handelen ongemeen stimulerende boek te hebben mogen lezen en herlezen, en we raden ieder, die daartoe in staat is, datzelfde te doen. Maar al zijn we dankbaar, ons verlangen blijft toch uitgaan naar een elenctiek en zendingsmethodiek, waarin méér nog dan door Kraemer gedaan is, rekening gehouden wordt met al de desbetreffende gegevens der Heilige Schrift en met de eischen eener Gereformeerde Schriftbeschouwing.

Kar.

H. B.

Nephudrion essi; pareleusetai.

Dit bekende woord van een kerkvader hoef ik hier niet te vertalen; want in Zuid-Afrika wordt het aan Voetius toegekend. Zie een bericht uit „De Standaard":

Dr Los het ook gesprek van geskille wat in die Geref. Kerke in Nederland bestaan.

Ek hoop hy sal aan die broeders daar ons boodskap oorbring, nl.: „Ons ken geen Vrije Universiteit en geen Kampen nie. Al die professore se werke staan op ons boekrakke en ons haal met dankbaarheid daaruit wat ons nodig het.

As ek nog iets mag sê aangaande die geskille, dan is dit met die woorde van Voetius: „Dit is 'n wolk wat verby sal drywe". Die wolk lyk swart en swaar, maar hy sal verbygaan. Dit was ook die geval met die vroeëre geskille wat in 1905 in Utrecht besleg is.

Ook wij hebben altijd zooiets geloofd, maar achten ons toch geroepen om goed na te gaan wat „lucht" of „wolk" is en wat niet; want we zijn in de kerk.

Oude kerkvergaderingen.

„Pastor" (maar dan een gereformeerde) schrijft in „Geref. Kb. voor Noord-Brabant en Limburg":

Nu zijn voor ons die besluiten van die oude Kerkvergaderingen zeker van gewicht, maar... wij houden niet alleen het recht, maar hebben ook den plicht, hare besluiten altijd weer aan Gods H. Woord te toetsen.

Overigens staat hetzelfde ook in de belijdenis.

Saecularisatie en eliminatie.

In een bespreking van W. Niesel: „Die Theologie Calvins" zegt prof. dr M. van Rhijn in het „Alg. Weekblad voor Christendom en Cultuur":

Kuiper seculariseerde de algemeene Godskennis en Barth elimineert die. Beide zijn ongeoorloofd.

K geloof, dat wat hier over Kuiper gezegd wordt, onbillijk is, ook al ben ik het niet eens met wat sommigen van zijn leerlingen hebben gemaakt van enkele zijner stellingen. Maar is de saecularisatie niet geheel en al het werk der ethischen?

Angelus Silesius.

In het „Alg. Weekblad voor Christendom en Cultuur" schrijft Theo van Baaren over den dichter Angelus Silesius, bekend mysticus. Het artikel eindigt aldus:

Alleen wil ik nog een punt vermelden, waar Silesius sterk de nadruk op legde, en dat vooral in zijn tijd van verstarde kerkelijkheid van belang was: de noodzakelijkheid van de innerlijke beleving van ons geloof. De mensch moet alles opgeven, om Gods kind te worden: wie niet het liefste, dat hij op aarde heeft weggooit, zal nooit in de hemel komen.

Met een der mooiste spreken, nog onverouderd en onverwelkt, wil ik eindigen:

Word Christus duizendmaal in Bethlehém geboren, en niet in U, gij blijft in eenwigheid verloren.

Ook ons blad heeft indertijd over hem geschreven. Vandaar dan ook, dat we onze vraag van toen herhalen. Dit is de vraag: moet de schepping ook „in ons" geschieden? Moet de zondvloed „in ons" geschieden, en Abraham's zending, en Jesaja's roeping, en Paulus' geeseling, en Johannes' verbanning, enz. enz.?

Laat men toch de heilsfeiten laten staan; want wat Silesius wil is het loslaten van de heilsfeiten, en dus van ons geloof.

Een gewone naam voor Jezus.

Dr J. C. Roose schrijft in „Alg. Weekblad voor Christendom en Cultuur":

Men vindt de echte, Bijbelsche, werkelijke Jezus lang niet mooi en verheven genoeg. Men wil Hem zoo graag idealiseeren, zóó dat Hij aan onze opvatting van edele menselijkheid beantwoordt. Daarom verstaat men de naam Jezus ings met het woord „Zalmaker" en zoodoende heeft men Jezus min of meer buiten ons bereik gebracht. Ik zou het dus willen wagen dit kind een gewone Hollandsche naam te geven, Hem te laten spelen met Zijn broertjes en zusjes, geheel onopvallend, Hem te laten werken in de werkplaats en te laten leeren bij de rabbi's, zooals elke jongen dat nu ook nog kan doen, in gewijzigde omstandigheden.

En hoe moet het dan met de preek over den Catechismus: waarom God den naam Jezus gegeven heeft? Ik denk, dat daar de kinderen ook naar toe moeten. Zal men in het verhalen van de bijbelsche geschiedenis de vele gevallen vermelden, waarin opzettelijk een te geven naam van bovenaf werd opgelegd, en deze bijzonderheid juist voorbijgaan waar het de volheid des tijds raakt?

Roomsch rekenen.

In „De open Poort" vinden we iets uit een rekenboekje van C. P. Vierman, Boekcentrale Amsterdam:

In dit boekje vinden wij op blz. 27 o.a. de volgende sommen: 43. Een jongen woont elken morgen de H. Mis bij. Zij duurt ½ uur. Hoeveel minuten is die jongen elken morgen in de kerk? Hoeveel minuten is dat in 80 dagen?

44. Aan een rozenkrans zitten 59 kralen. Aan 4 zulke rozenkransen? Aan 6 zulke rozenkransen? Aan 8 zulke rozenkransen?

45. Hoeveel tientjes hebben 3, 10, 20 zulke rozenkransen?

47. Als gij eerbiedig een kruis maakt, verdient gij 50 dagen aflaat. Doet gij het met wijwater, dan hebt gij 100 dagen aflaat. Hoeveel dagen aflaat verdient Jan elken dag? 4 maal daags maakt hij een kruis met wijwater, 10 maal zonder.

K. S.

Over „zelfonderzoek", „kenmerken", enz. (II.)

Deze week willen we luisteren naar een anderen Calvijn-kenner bij uitnemendheid, Dr D. J. de Groot van Woudsend.

In het jaar 1937 publiceerde hij in „De Bazuin" een zeer belangrijke artikelen-reeks over: „De „goede werken" in de theologie van Calvijn".

Natuurlijk kwam daarbij ook aan de orde de vraag, hoe Calvijn denkt over de waarde der goede werken voor de zekerheid des geloofs. Kan men door het beschouwen der goede werken, door het constateeren, dat de goede werken toenemen in aantal en gehalte, komen tot de overtuiging, dat men een echt kind des Heeren is, dat men wedergeboren is? Met andere woorden, de vraag kwam aan de orde welke de betekenis is van het zelfonderzoek voor de zekerheid des geloofs.

Eerst heeft Dr de Groot aangevoerd, dat Calvijn aandringt op zelf-onderzoek om de hypocrisie, de huichelarij, te ontdekken. De schijnheiligen wil hij hevig door elkaar schudden om hun oogen te openen. Rusteloos moeten die menschen gesteld worden voor Gods heilige wet. ¹⁾ Moet hun gezegd worden, dat zoo hun geloof niet uit de werken blijkt, zij met God niet verzoend zijn. Deze opvatting wortelt, volgens Dr de Groot, in een zeker pessimisme van Calvijn, hierin bestaande, dat er in de kerk veel hypocrieten zijn en de wortel der hypocrisie (geveinsdheid) in ieder hart wordt gevonden. Calvijn verwacht niet, dat de menschen door het resultaat van hun zelf-onderzoek door het constateeren van overvloedige vruchten geïnsponeerd zullen worden en zich gerust zullen voelen. Integendeel, in het beste geval zullen zij door het zelfonderzoek bergen van zonden en groot gebrek aan heiligmaking ontdekken en als het goed is met hen zullen ze bevend tot Christus vluchten om genade en vergeving van schuld.

En dan gaat Dr de Groot schrijven over de vraag, die ik boven stelde.

Hij zegt het volgende. Enkele zinnen heb ik gespateerd:

Nu is het bekend, dat de opwekking tot zelf-onderzoek en met name de aansporing om te letten op de „goede werken" als vruchten des geloofs, door velen ook wel gegeven wordt met meer optimistische verwachtingen. Wanneer zij te doen hebben met twijfel-zieke en bekommerde menschen, die altijd aarzeland van verre staan en maar niet durven gelooven, dat God in Christus ook voor hen een verzoend Vader wil zijn, geven zij hun menigmaal den raad, om zich rekenschap te geven van hun „goede werken" en om uit de aanwezigheid van deze vruchten tot het geloof en de levende kracht daar van te besluiten. De vraag dient daarom te worden gesteld of deze praktijk ook door Calvijn wordt verdedigd en hoe verre zij door hemzelf is toegepast.

Ons antwoord hierop moet ontkennend luiden. Wij zijn geen enkele plaats tegen gekomen waar hij de door angst gefolterde zielen tracht te troosten met hun werken, waaruit de aanwezigheid van het door hen zelf in twijfel getrokken geloof duidelijk zou blijken. Het moet in hooge mate onwaarschijnlijk worden geacht, dat zulk een plaats ooit zal worden gevonden. Wanneer Calvijn immers dit zou doen, zou hij in openlijke tweespraak komen met hetgeen wij hem vroeger over de drieërlei verhouding van absolute afhankelijkheid tusschen de werken en het geloof hebben hooren getuigen.

Voor Calvijn is iedere mogelijkheid om „goede werken" te doen uitgesloten, zoolang wij de overtuiging missen, dat onze personen God aangenaam